

Overordnet politisk/historisk ramme for Samrådet for de litterære selskabers konference om katastrofernes litteratur: Geopolitik, imperialism og nationalisme i 1814-1914, i 1914-2014 og 2014-.

Anders Buch Kristensen, ph.d. juni 2014

1. Grænsedragninger for Imperier 1814 – 1914.

Ved wienerkongressen i 1814 efter afslutningen af Napoleonskrigene bestemte sejrherrene (UK, Preussen, Rusland, Østrig-Ungarn, Sverige og Nederland) grænserne i Europa. Man flyttede rundt på grænserne mellem imperierne, fx Finland fra Sverige til Rusland, Norge fra Danmark til Sverige, Lauenborg fra Preussen til Danmark, Belgien fra Spanien til Nederlandene. Nationalfølelse og nationalisme spillede ingen rolle, folket var deres fyrstes undersåtter.

Grænserne blev senere revideret ved lokale krige, fx de slesvigske krige, Belgiens løsrivelse, Preussens erobringer af et tysk imperium, fransk- tyske grænsekrige, Norges løsrivelse, den Sardinske og Piemontesiske konges erobring af et italiensk imperium og fraspaltninger fra det Osmanniske Imperium på Balkan samt Spanien og Portugals opgivelse af deres kolonier i Latinamerika. Det var især imperiebyggerne: UK, USA, Rusland, Frankrig, Tyskland, Nederland, Belgien, Italien samt Spanien og Portugal, der erobrede nye områder, herunder kolonier i Afrika og Asien. Her tog imperierne ikke hensyn til de erobrede folk, der som regel ikke havde nogen nationalfølelse.

2. Ragnarok ved imperiernes sammenbrud 1914-2014

Fire store imperier i Europa: Tyskland, Østrig Ungarn, Rusland og Osmanner riget var i 1914 regeret af kejsere uden demokratisk kontrol eller jordforbindelse. For dem og deres generaler var krig glørværdig og et geopolitisk spil om at udstrække deres imperier. Også lederne af de store britiske og franske imperier havde erobret deres store landområder med forholdsvis lette krige, og de var ikke afskrækkede af en lille krig med de mindre imperier i Europa.

De store imperier var imperialistiske, dvs de følte at deres kultur var overlegen og burde udstrækkes geografisk til større områder, men der var ikke flere kolonier at erobre, så de begyndte at tage fra hinanden, især fra det svækkede Osmanniske imperium. Men de andre imperier var uenige om deling af rovet; derfor udbrød 1. verdenskrigs ragnarok. Krigen førte til kejser rigernes opløsning og dannelsen af nye nationalstater, fx Finland, Polen, Tjekkoslaviet, Jugoslavien, Ungarn, de baltiske lande, men også til udvidelse af imperier, fx Frankrig og UK i Mellemøsten og Afrika.

Ved freden efter 1. Verdenskrig blev folkenes selvbestemmelsesret fastslået, som grundlag for dannelse af homogene nationalstater, der anses som forudsætningen for demokrati og velfærdstat. Men alligevel straffede sejrherrene Tyskland ved at beskære det, så store tysktalende områder kom udenfor nationalstaten. Det gjaldt også for Ungarn og Østrig.

Derfor udbrød 2. verdenskrig, som skyldtes *nationalisme*, dvs at den store nationalstat Tyskland ville udstrække sit område til alle tysktalende (Sudetenland, vestlige Polen, Nordslesvig, Østrig og Alsace), og *imperialisme*, dvs at Tyskland, Italien og Japan ville være imperier med kolonier. Disse store nationalstaters nederlag førte i stedet til deres pacificering og til den sidste kejsers sammenbrud.

Selv om mange imperier søgte at fastholde områder og deres befolkninger under deres kontrol mod områdernes befolkningers ønske, er princippet om folkenes selvbestemmelsesret blevet mere og mere accepteret og de fleste kolonier blev nationalstater omkring 1960erne.

Anden verdenskrig fortsatte i den kolde krig (incl. varme krige i Korea og Vietnam), som endte med Sovjet imperiets sammenbrud, der førte til dannelse af nationalstater over hele Østeuropa, Balkan og Kaukasus.

I årene siden Sovjetimperiet opløsning har USA ment at kunne regulere verden med militær indgriben, fx på Balkan, i Somalia, Irak og Afghanistan. Kun for Ex Jugoslavien har interventionen ført til dannelse af mere eller mindre demokratiske nationalstater, hvilket formentlig skyldes, at de dannede stater har eksisteret før dannelsen af den kunstige stat Jugoslavien.

3. Geopolitik med andre midler end militære efter 2014.

Stort set alle verdens ledere, inkl. præsident Obama på USA's vegne, har efter fiaskoerne i Vietnam, Congo, Somalia, Irak, Afghanistan, Libyen, Mali og Centralafrikanske republik erkendt, at militær intervention ikke kan løse geopolitiske konflikter. Det betyder, at det ikke er muligt at løse konflikten i Syrien med militær intervention; grupperne i fx Syrien, Ukraine, Moldova og Sydsudan må primært selv løse deres konflikter, andre lande og internationale organisationer kan kun støtte eller modarbejde med andre midler og lindre lidelser med nødhjælp. Samtidig er der heldigvis voksende erkendelse af, at nationalistisk begrundet erobring af andre folks territorium er uacceptabelt, og en voksende accept af, at folk, der ønsker deres egen mere homogene nationalstat, skal have lov til det, som det fx er sket i Tjekkoslaviet, Sydkaukasus og Sudan og måske er ved at ske i Spanien, UK, Belgien, Italien og Danmark.